

อิทธิพลของปัจจัยทางสังคมและเศรษฐกิจที่ส่งผลต่อพลวัตประชากร บริเวณทุ่งรังสิต จังหวัดปทุมธานี
Influences of Socio-Economic Factors Affecting to Population Dynamics
in Thung Rangsit Area, Pathum Thani.

สุภัชชา อุทยานินทร์¹ อลงกรณ์ อินทรักษา¹ และกิตติชัย ดวงมาลัย¹
Supatcha Uttayanin¹, Alongkorn Intaraksa¹ and Kittichai Duangmal¹

Received 3 ส.ค. 61 & Retrieved 31 ก.ค. 62

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ 1. เพื่อศึกษาการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของประชากร 2. หาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยทางสังคมและเศรษฐกิจกับการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของประชากร 3. เพื่อทราบถึงอิทธิพลของปัจจัยทางสังคมและเศรษฐกิจที่ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของประชากร บริเวณทุ่งรังสิต จังหวัดปทุมธานี ในพื้นที่ชุมชนคลองหนึ่ง อำเภอคลองหลวง และชุมชนบึงขำอ้อ อำเภอหนองเสือ โดยวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติของการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของประชากร ในปี พ.ศ. 2539 - 2559 ร่วมกับการวิเคราะห์ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ กำหนดระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.01 และ 0.05 จากแบบสัมภาษณ์ของกลุ่มตัวอย่างประชากร จำนวนทั้งสิ้น 742 ตัวอย่าง

ผลการศึกษาพบว่า พื้นที่ศึกษาทั้งสองพื้นที่ได้รับอิทธิพลของปัจจัยทางสังคมและเศรษฐกิจที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของประชากรแตกต่างกัน โดยชุมชนคลองหนึ่ง ปัจจัยทางสังคมและเศรษฐกิจมีความสัมพันธ์กับการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของประชากร อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ซึ่งปัจจัยทางสังคมมีอิทธิพลมากกว่าปัจจัยทางเศรษฐกิจ ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของประชากรอย่างรวดเร็ว ในขณะที่ชุมชนบึงขำอ้อ ปัจจัยทางเศรษฐกิจเป็นเพียงปัจจัยเดียวที่มีอิทธิพลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของประชากรในพื้นที่ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของประชากรอย่างช้าๆ

คำสำคัญ: พลวัตประชากร ปัจจัยทางสังคม และปัจจัยทางเศรษฐกิจ

Abstract

The objectives of this research were to study demographic structure change and to determine the relationship between socio-economic factors and demographic structure change in order to determine the influence of socio-economic factors on demographic structure change which covered 2 community in the Thung Rangsit area, Pathum Thani Province including Khlong Nueng Community, Khlong Luang and Bueng Cham O Community, Nong Suea District. The statistical of demographic structure change was analyzed in during 1996-2016 and correlation coefficient analysis with a statistical significance level of 0.01 and 0.05. Data were collected through an interview with 742 samples. The results of this study indicated that for two areas of study, socio-economic factors influenced on difference in demographic structure change. For Khlong Nueng Community, socio-economic factors were related to ¹ คณะสิ่งแวดล้อม

demographic structure change with a statistical significance. The influence of social factors was higher than economic factors, leading to fast demographic structure change. For Bueng Cham O Community, only economic factors influenced demographic structure change with a statistical significance, resulting in slowly demographic structure change.

Keywords: Population Dynamics , Socio and Economic Factors

ความเป็นมา และความสำคัญของปัญหา

หลายทศวรรษที่ผ่านมา พื้นที่ต่างๆในประเทศไทยโดยเฉพาะในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑลต้องเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของประชากรอย่างรวดเร็ว ซึ่งปรากฏการณ์ดังกล่าวนอกจากจะเกิดขึ้นจากการเกิดและการตายแล้วนั้น การย้ายถิ่นของประชากรก็เป็นอีกองค์ประกอบสำคัญที่ทำให้โครงสร้างของประชากรในพื้นที่เปลี่ยนแปลงไป ประกอบกับการดำเนินงานตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติที่มีนโยบายการกระจายกิจกรรมทางเศรษฐกิจและการยกระดับฐานการผลิต โดยการพัฒนาชุมชนหลักและกระจายแหล่งอุตสาหกรรม รวมถึงพัฒนาโครงข่ายคมนาคมในเขตปริมณฑล จนเกิดการขยายตัวของเมืองเข้าไปยังพื้นที่ชานเมืองที่เป็นพื้นที่เกษตรกรรม (เปี่ยมสุขสนิท, 2552) ส่งผลให้มีความต้องการแรงงานจำนวนมากและมีการย้ายถิ่นของประชากรเข้าสู่ปริมณฑลจนเกิดการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของประชากรในชุมชนต่างๆ และในจังหวัดปทุมธานีเป็นพื้นที่ส่วนต่อขยายของกรุงเทพมหานครที่ได้ผลกระทบจากการขยายตัวตามแนวถนนสายหลักทางหลวงหมายเลข 1 (ถนนพหลโยธิน) ที่ตัดผ่านจังหวัดปทุมธานีมุ่งสู่จังหวัดต่างๆทางทิศเหนือ และมีการขยายตัวของชุมชนเพื่อรองรับประชากรแรงงานในพื้นที่ (ชนะพันธ์ พันชนะ, 2553) จนทำให้ในช่วง 20 ปีที่ผ่านมา เกิดการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของประชากรในจังหวัดปทุมธานีอย่างรวดเร็ว ซึ่งการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของประชากรมีสาเหตุผลมาจากอิทธิพลของปัจจัยต่างๆไม่ว่าจะเป็น ปัจจัยทางสังคม ปัจจัยทางเศรษฐกิจ หรือปัจจัยอื่นๆ ที่เป็นปัจจัยกำหนดการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของประชากรในพื้นที่ (สันตติ เสริมศรี, 2541) ทั้งนี้ปัจจัยทางสังคมจะเป็นลักษณะ

เฉพาะทางบุคคลและครอบครัวที่เป็นปัจจัยสำคัญในการตัดสินใจย้ายถิ่น ในขณะที่การขยายตัวและความก้าวหน้าทางเศรษฐกิจจะเป็นการเพิ่มโอกาสในการสร้างรายได้แก่ประชาชน ทำให้ปัจจัยทางเศรษฐกิจจึงเป็นอีกปัจจัยที่ดึงดูดให้เกิดการเคลื่อนย้ายของแรงงาน จนทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของประชากรในพื้นที่ต่างๆ ผู้วิจัยเห็นถึงความสำคัญของการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของประชากรบริเวณทุ่งรังสิต จังหวัดปทุมธานี โดยการศึกษอิทธิพลของปัจจัยทางสังคมและเศรษฐกิจที่มีผลทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของประชากร เนื่องด้วยทั้งสองปัจจัยจะเป็นปัจจัยกำหนดรูปแบบการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของประชากรในพื้นที่ศึกษา ซึ่งผลจากข้อมูลที่ผ่านมาการวิเคราะห์สามารถนำไปเป็นแนวทางในการกำหนดนโยบายและวางแผนการจัดการเกี่ยวกับโครงสร้างของประชากรในพื้นที่ รวมทั้งสามารถนำไปใช้ในการคาดการณ์ผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการเปลี่ยนแปลงของโครงสร้างของประชากร เพื่อเป็นการยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนที่อาศัยอยู่บริเวณทุ่งรังสิต จังหวัดปทุมธานีและบริเวณใกล้เคียงให้ดีขึ้น

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของประชากร บริเวณทุ่งรังสิต จังหวัดปทุมธานี
2. เพื่อศึกษาหาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยทางสังคมและเศรษฐกิจกับการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของประชากร บริเวณทุ่งรังสิต จังหวัดปทุมธานี
3. เพื่อทราบถึงอิทธิพลของปัจจัยทางสังคมและเศรษฐกิจที่ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของประชากร บริเวณทุ่งรังสิต จังหวัดปทุมธานี

ขอบเขตของการวิจัย

1. ขอบเขตด้านเนื้อหา ศึกษาการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของประชากร และปัจจัยทางสังคมและเศรษฐกิจที่ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของประชากร

2. ขอบเขตด้านตัวแปร ตัวแปรที่ใช้ในศึกษาครั้งนี้ ได้แก่ ปัจจัยทางสังคมและปัจจัยทางเศรษฐกิจ การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของประชากร โดยปัจจัยทางสังคมประกอบด้วย เพศ อายุ สถานภาพ ระดับการศึกษา ระยะเวลาที่อาศัยในพื้นที่ จำนวนสมาชิกในครัวเรือน จำนวนสมาชิกที่มีงานทำ ส่วนปัจจัยทางเศรษฐกิจ ได้แก่ อาชีพ รายได้ต่อบุคคล รายได้รวมครัวเรือน รายจ่ายรวมครัวเรือน ความเพียงพอของรายได้ การถือครองที่ดิน และการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของประชากร ประกอบด้วย จำนวน ความหนาแน่น และอัตราการเติบโตของประชากร

3. ขอบเขตด้านประชากร ประชากร คือ ผู้ที่อาศัยในบริเวณทุ่งรังสิต จังหวัดปทุมธานี ในปี พ.ศ. 2560 ซึ่งแบ่งออกเป็น 2 พื้นที่ ได้แก่ ตำบลคลองหนึ่ง อำเภอคลองหลวง และตำบลบึงข่าอ้อ อำเภอหนองเสือ เพื่อให้เห็นถึงความแตกต่างในการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของประชากรจากอิทธิพลการขยายตัวของกรุงเทพมหานคร กำหนดให้ชุมชนคลองหนึ่งเป็นตัวแทนชุมชนเมือง ที่มีระยะห่างจากกรุงเทพมหานคร 42 กิโลเมตร และชุมชนบึงข่าอ้อเป็นตัวแทนของชุมชนชนบท ที่มีระยะห่างจากกรุงเทพมหานคร 68 กิโลเมตร รวมทั้งหมด 742 ตัวอย่าง ประกอบด้วย ชุมชนคลองหนึ่ง จำนวน 398 ตัวอย่าง และชุมชนบึงข่าอ้อ จำนวน 344 ตัวอย่าง ทำการเก็บข้อมูลระหว่างวันที่ 6-10 กรกฎาคม 2560

4. ขอบเขตด้านระยะเวลา ตั้งแต่วันที่ 1 มีนาคม 2560 ถึง วันที่ 1 มีนาคม 2561 เป็นระยะเวลา 1 ปี

ทบทวนวรรณกรรม และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จากการทบทวนวรรณกรรมด้านพลวัตประชากร สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล (2558) ได้ให้คำนิยามของพลวัตประชากรว่า เป็นปรากฏการณ์ทางประชากรที่เปลี่ยนแปลงตลอดเวลา อันเนื่องมาจากผลกระทบซึ่งกันและกันของการเกิด การตาย

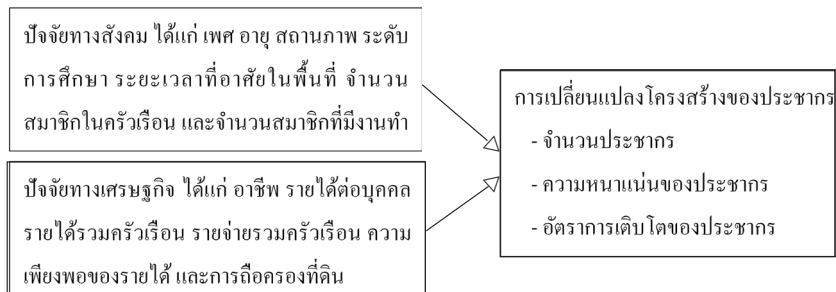
และการย้ายถิ่น ปรากฏการณ์ดังกล่าวนี้ทำให้ขนาดของประชากรในสังคมหนึ่งเปลี่ยนแปลงไป ซึ่งส่งผลทำให้โครงสร้างของประชากรในสังคมนั้นเปลี่ยนแปลงไปด้วย ทั้งนี้ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงทางประชากรดังนี้

แนวคิดเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงทางประชากร

สันทัตเสริมศรี(2541)กล่าวว่าการเปลี่ยนแปลงทางประชากร เป็นการเปลี่ยนแปลงในขนาด โครงสร้าง และการกระจายตัวของประชากร ซึ่งการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวนี้เป็นผลมาจาก การเกิด การตาย และการย้ายถิ่นของประชากรในพื้นที่ การเปลี่ยนแปลงของประชากรมากขึ้นขึ้นอยู่กับรูปแบบหรือลักษณะของความสัมพันธ์ของกันและกัน และเพ็ญพร ธีระสวัสดิ์ (2540) กล่าวว่า การเปลี่ยนแปลงทางประชากร เป็นการศึกษาปรากฏการณ์ทางประชากร ได้แก่ จำนวนประชากร องค์ประกอบของประชากร และการกระจายตัวของประชากรตามพื้นที่ ซึ่งในการเปลี่ยนแปลงทางประชากรนั้นย่อมมีปัจจัยกำหนดที่เอื้อที่ ประกอบด้วยหลายปัจจัยตามสภาพพื้นที่ที่แตกต่างกัน โดยมีปัจจัยที่มีอิทธิพลในการเปลี่ยนแปลงของประชากรได้แก่ ปัจจัยทางประชากร ปัจจัยทางสังคม ปัจจัยทางเศรษฐกิจ ปัจจัยทางทรัพยากรธรรมชาติ และปัจจัยทางภูมิศาสตร์ (เทียนฉาย กิระนันท์, 2528) สำหรับงานวิจัยนี้ได้เลือกศึกษาเฉพาะปัจจัยทางสังคมและเศรษฐกิจ ซึ่งเป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลในพื้นที่เขตปริมณฑลมากกว่าปัจจัยอื่นๆ

ปัจจัยทางสังคมและเศรษฐกิจที่ส่งผลต่อพลวัตประชากร

ปัจจัยทางสังคมและเศรษฐกิจมีบทบาทสำคัญในการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของประชากรแต่ละพื้นที่แตกต่างกันออกไป ประเทศไทยมีการขยายตัวทางเศรษฐกิจและการยกระดับฐานการผลิตภาคอุตสาหกรรมทำให้เกิดความก้าวหน้าทางเศรษฐกิจ และมีการพัฒนาทางด้านเทคโนโลยี สาธารณสุข และการเข้าถึงสาธารณูปโภค สาธารณูปการ เกิดการจ้างงานและการเกิดรายได้ของประชาชน (ปราโมทย์ ประสาทกุล, 2543) ซึ่งประเภทของกิจกรรมทางเศรษฐกิจจะเป็นตัว

ภาพ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

กำหนดการกระจายตัวของประชากรโดยจะมีปัจจัยทางสังคมที่เป็นลักษณะเฉพาะทางบุคคลและครอบครัวที่มีผลต่อการการเปลี่ยนแปลงของโครงสร้างประชากรในพื้นที่ด้วย

จากการศึกษาของ วสวัตต์ สุตัญญามณี (2558) พบว่า ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจย้ายถิ่นจากสังคมชนบทสู่สังคมเมือง ได้แก่ ปัจจัยทางด้านสังคมและเศรษฐกิจ โดยมีปัจจัยทางสังคม ในด้านภาษา วัฒนธรรม และทัศนคติ ส่วนปัจจัยทางเศรษฐกิจ ในด้านความยากจน อุปสงค์แรงงาน ความเจริญทางเศรษฐกิจ เป็นปัจจัยที่ทำให้เกิดการย้ายถิ่นของประชากร ที่ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในด้าน เศรษฐกิจ สังคม และสุขภาพ รวมไปถึงวิถีชีวิตของชุมชนที่เปลี่ยนแปลงไป

สมมติฐาน

1. ชุมชนคลองหนึ่งและชุมชนบึงชำอ้อมมีการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของประชากรที่แตกต่างกัน
2. การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของประชากรมีความสัมพันธ์กับปัจจัยทางสังคมและปัจจัยทางเศรษฐกิจ
3. ทั้งปัจจัยทางสังคมและปัจจัยทางเศรษฐกิจมีอิทธิพลทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของประชากรในพื้นที่ศึกษา

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นงานวิจัยแบบผสมผสานโดยใช้วิธีการวิจัยเชิงปริมาณเป็นหลักและใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพเพื่อสนับสนุนผลของการวิจัยเชิงปริมาณ เริ่มจาก

การวิจัยเชิงปริมาณโดยการรวบรวมข้อมูลสถิติประชากรในพื้นที่ศึกษา วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้วิธีการทางสถิติเชิงบรรยาย ร่วมกับการสัมภาษณ์ประชากรกลุ่มตัวอย่างโดยใช้แบบสัมภาษณ์เป็นเครื่องมือ วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติเชิงอนุมานและการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา จากนั้นทำการวิจัยเชิงคุณภาพโดยใช้ข้อมูลจากการสำรวจภาคสนามร่วมกับข้อมูลการใช้ประโยชน์ที่ดินในการวิเคราะห์เนื้อหาในพื้นที่ แบ่งขั้นตอนในการดำเนินการวิจัยดังนี้

วิธีการวิจัยเชิงปริมาณ

1. การกำหนดกลุ่มประชากรตัวอย่าง

กลุ่มประชากรตัวอย่างในการวิจัย เป็นประชากรที่อาศัยในบริเวณทุ่งรังสิต จังหวัดปทุมธานี ในปี พ.ศ. 2560 ทั้งหมด 742 ตัวอย่าง (ระดับหัวหน้าครัวเรือน) ซึ่งแบ่งออกเป็น 2 พื้นที่ ได้แก่ ชุมชนคลองหนึ่ง จำนวน 398 ตัวอย่าง และชุมชนบึงชำอ้อม จำนวน 344 ตัวอย่าง

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยและการเก็บรวบรวมข้อมูล

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ แบบสัมภาษณ์ ซึ่งสร้างตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ทั้งนี้ได้หาค่าความเชื่อมั่นของตัวแปรเพื่อทดสอบแบบสัมภาษณ์ที่มีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.87 ซึ่งเป็นค่าความเชื่อมั่นที่ยอมรับได้

การเก็บข้อมูลแบบสัมภาษณ์ จากประชากรกลุ่มตัวอย่างในพื้นที่ศึกษาและการขอความอนุเคราะห์ข้อมูลด้านสถิติประชากรจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย องค์การบริหารส่วนตำบลคลองหนึ่ง และองค์การบริหารส่วนตำบลบึงชำอ้อม

ในปี พ.ศ. 2539 พ.ศ. 2549 พ.ศ. 2559

3. การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลใช้การวิเคราะห์ด้วยวิธีทางสถิติที่เหมาะสมกับข้อมูล โดยประมวลผลข้อมูลด้วยโปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติ ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

ข้อมูลด้านประชากร วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้วิธีการทางสถิติเชิงบรรยาย ได้แก่ การหาค่าการเปลี่ยนแปลงของจำนวนประชากร ความหนาแน่นของประชากรต่อหน่วยพื้นที่ อัตราการเติบโตของประชากรในพื้นที่ศึกษา ปี พ.ศ. 2539 พ.ศ.2549 และ พ.ศ.2559

ข้อมูลจากแบบสัมภาษณ์ วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้วิธีการทางสถิติเชิงอนุมาน ด้วยการทดสอบทางสถิติระหว่างตัวแปรต้นและตัวแปรอิสระ ในรูปแบบค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของสเปียร์แมน โดยพิจารณาจากค่านัยสำคัญทางสถิติที่ 0.01 และ 0.05 เพื่อทดสอบหาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของประชากร

วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ

1. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยและการเก็บรวบรวมข้อมูล

เครื่องมือที่ใช้ ได้แก่ แผนที่การใช้ประโยชน์ที่ดิน บริเวณทุ่งรังสิต จังหวัดปทุมธานี ปี พ.ศ. 2539 พ.ศ. 2549 และ พ.ศ. 2559 โดยรวบรวมข้อมูลขอบเขตพื้นที่ศึกษาและการใช้ประโยชน์ที่ดินจากงานวิจัย การประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมสุขภาพและสังคม จากการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการใช้ที่ดินต่อพื้นที่เกษตรและชุมชนเกษตรกรบริเวณทุ่งรังสิต (ตุลวิทย์ สถาปนจารุ, 2560)

2. การวิเคราะห์ข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการลงสำรวจพื้นที่ร่วมกับการวิเคราะห์ข้อมูลจากการใช้ประโยชน์ที่ดิน บริเวณทุ่งรังสิต จังหวัดปทุมธานี ปี พ.ศ. 2539 พ.ศ. 2549 และ พ.ศ. 2559 ด้วยโปรแกรมสารสนเทศทางภูมิศาสตร์ เพื่อให้ทราบถึงการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินในพื้นที่ศึกษา

ผลการวิจัย

1. ผลการศึกษาการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของประชากรในพื้นที่ศึกษา

จากข้อมูลสถิติประชากรที่อาศัยอยู่ในชุมชนคลองหนึ่งและชุมชนบึงขำอ้อในปี พ.ศ. 2539 พ.ศ. 2549 และ พ.ศ. 2559 (กรมการปกครอง, 2560) พบว่า พื้นที่ศึกษาทั้งสองพื้นที่มีการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของประชากรที่แตกต่างกัน โดยมีรายละเอียดดังนี้

ชุมชนคลองหนึ่ง ในช่วงระยะเวลา 20 ปี ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2539-2559 มีการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของประชากรอย่างรวดเร็ว โดยมีการเพิ่มขึ้นของประชากร คิดเป็นร้อยละ 51.84 ทำให้ความหนาแน่นของประชากรต่อพื้นที่เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วทุกช่วงปี ทั้งนี้ในปี พ.ศ. 2539 และปี พ.ศ. 2549 มีอัตราการเกิดมากกว่าอัตราการตาย และอัตราการย้ายเข้ามามากกว่าอัตราการย้ายออก ทำให้ในช่วงปี พ.ศ. 2539-2549 อัตราการเติบโตของประชากรมีแนวโน้มเพิ่มขึ้น ในขณะที่ปี พ.ศ. 2559 มีอัตราการเกิดมากกว่าอัตราการตาย และมีอัตราการย้ายเข้าน้อยกว่าอัตราการย้ายออก ส่งผลให้ในช่วงปี พ.ศ. 2549-2559 อัตราการเติบโตของประชากรมีแนวโน้มลดลง

ชุมชนบึงขำอ้อ พบว่า ในช่วงระยะเวลา 20 ปี ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2539-2559 มีการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของประชากรอย่างช้าๆ โดยมีการเพิ่มขึ้นของประชากรคิดเป็นร้อยละ 12.07 ทำให้ความหนาแน่นของประชากรต่อพื้นที่มีแนวโน้มเพิ่มขึ้นเล็กน้อยทุกช่วงปี ทั้งนี้ทั้ง 3 ช่วงปีที่ศึกษาได้แก่ ปี พ.ศ. 2539 ปีพ.ศ. 2549 และพ.ศ. 2559 มีอัตราการเกิดน้อยกว่าอัตราการตาย และอัตราการย้ายเข้ามาน้อยกว่าอัตราการย้ายออก ส่งผลให้อัตราการเติบโตของประชากรมีแนวโน้มลดลงในทุกช่วงปี

2. ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยทางสังคมและเศรษฐกิจกับการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของประชากร

การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรต้นกับตัวแปรอิสระจากค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์แบบ สเปียร์แมน เพื่อหาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยทางสังคมและปัจจัยทางเศรษฐกิจกับการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของประชากร ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

ชุมชนคลองหนึ่ง พบว่า จากตัวแปรอิสระทั้งหมด 7 ตัวของปัจจัยทางสังคม มีตัวแปรอิสระ 2 ตัว ได้แก่ สถานภาพและระดับการศึกษาของประชากรในพื้นที่ที่มีความสัมพันธ์กับการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของ

ประชากร โดยสถานภาพของประชากรมีความสัมพันธ์ทางลบกับการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของประชากร อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 ที่มีค่าสหสัมพันธ์ เท่ากับ -0.134 นั่นคือ สถานภาพโสดมีความสัมพันธ์ต่อเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของประชากร และระดับการศึกษาของประชากรมีความสัมพันธ์ทางบวกกับการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของประชากร อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 มีค่าสหสัมพันธ์ เท่ากับ 0.117 นั่นคือ ระดับการศึกษาสูงมีความสัมพันธ์ต่อเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของประชากร และจากตัวแปรอิสระทั้งหมด 6 ตัวของปัจจัยทางเศรษฐกิจ มีตัวแปรอิสระ 1 ตัว ได้แก่ รายได้ต่อบุคคลที่มีความสัมพันธ์ทางบวกกับการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของประชากร อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 มีค่าสหสัมพันธ์ เท่ากับ 0.114 นั่นคือ รายได้ต่อบุคคลสูงมีความสัมพันธ์ต่อเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของประชากร

ชุมชนบึงชำอ้อ พบว่า จากตัวแปรอิสระทั้งหมด 7 ตัวของปัจจัยทางสังคม ไม่มีตัวแปรที่มีความสัมพันธ์ต่อกันอย่างมีนัยสำคัญ และจากแปรอิสระทั้งหมด 6 ตัวของ

ปัจจัยทางเศรษฐกิจ มีตัวแปรอิสระ 1 ตัว ได้แก่ รายได้รวมครัวเรือน ที่มีความสัมพันธ์ทางบวกกับการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของประชากร อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 มีค่าสหสัมพันธ์ เท่ากับ 0.132 นั่นคือ รายได้รวมครัวเรือนสูงมีความสัมพันธ์ต่อเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของประชากร

3. อิทธิพลของปัจจัยทางสังคมและเศรษฐกิจที่ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของประชากร บริเวณทุ่งรังสิต จังหวัดปทุมธานี

ชุมชนคลองหนึ่ง ปัจจัยทางสังคมที่มีความสัมพันธ์กับการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของประชากร อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 และ 0.05 จากค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์มากไปน้อย ได้แก่ สถานภาพของประชากร และระดับการศึกษา ตามลำดับ ในขณะที่ปัจจัยทางเศรษฐกิจที่มีความสัมพันธ์กับการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของประชากร อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 และ 0.05 ได้แก่ รายได้ต่อบุคคล

ดังนั้นในชุมชนคลองหนึ่ง อิทธิพลของทั้งสอง

ตาราง 1 อัตราการเกิด อัตราการตาย อัตราการย้ายเข้า และอัตราการย้ายออกของประชากรในชุมชนคลองหนึ่งและชุมชนบึงชำอ้อ ปี พ.ศ. 2539 พ.ศ. 2549 และ พ.ศ. 2559

ปี พ.ศ.	อัตราการเกิด (ร้อยละ)		อัตราการตาย (ร้อยละ)		อัตราการย้ายเข้า (ร้อยละ)		อัตราการย้ายออก (ร้อยละ)	
	คลองหนึ่ง	บึงชำอ้อ	คลองหนึ่ง	บึงชำอ้อ	คลองหนึ่ง	บึงชำอ้อ	คลองหนึ่ง	บึงชำอ้อ
	2539	0.45	0.56	0.44	0.62	10.99	4.13	5.55
2549	8.67	0.02	0.44	0.72	16.32	5.54	11.70	3.98
2559	4.26	0.00	1.37	0.41	8.20	3.63	11.26	2.45

ตาราง 2 อัตราการเติบโตของประชากรและความหนาแน่นของประชากรในชุมชนคลองหนึ่งและชุมชนบึงชำอ้อ ปี พ.ศ. 2539 พ.ศ. 2549 และ พ.ศ. 2559

ปี พ.ศ.	อัตราการเติบโตของประชากรต่อปี (ร้อยละ)		ความหนาแน่นของประชากร (คน/ตร.กม.)	
	คลองหนึ่ง	บึงชำอ้อ	คลองหนึ่ง	บึงชำอ้อ
	2539	5.46	1.82	721
2549	13.09	0.87	1,098	175
2559	-0.17	0.77	1,498	186

ตาราง 3 ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของประชากรกับปัจจัยทางสังคมและปัจจัยทางเศรษฐกิจในพื้นที่ศึกษา

ปัจจัยที่ศึกษา	ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์	
	ชุมชนคลองหนึ่ง	ชุมชนบึงขำอ้อ
ปัจจัยทางสังคม		
เพศ	.012	.089
อายุ	-.049	-.016
สถานภาพ	-.134**	.015
ระดับการศึกษา	.117*	.103
ระยะเวลาที่อาศัยในพื้นที่	-.041	-.027
จำนวนสมาชิกในครัวเรือน	-.018	-.017
จำนวนสมาชิกที่มีงานทำ	.006	-.007
ปัจจัยทางเศรษฐกิจ		
อาชีพ	-.071	-.004
รายได้ต่อบุคคล	.114*	.029
รายได้รวมครัวเรือน	.072	.132*
รายจ่ายรวมครัวเรือน	.003	.091
ความเพียงพอของรายได้	-.076	.039
การถือครองที่ดิน	-.096	-.008

หมายเหตุ: * มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01

ปัจจัยส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของประชากรในพื้นที่ โดยอิทธิพลของปัจจัยทางสังคมส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของประชากรมากกว่าปัจจัยทางเศรษฐกิจ ตามลำดับค่าทางสถิติ

ชุมชนบึงขำอ้อ ปัจจัยทางเศรษฐกิจที่มีความสัมพันธ์กับการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของประชากร อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 และ 0.05 ได้แก่ รายได้รวมครัวเรือน ในขณะที่ปัจจัยทางสังคมไม่มีความสัมพันธ์กับการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของประชากร อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 และ 0.05

ดังนั้นในชุมชนบึงขำอ้อ อิทธิพลของปัจจัยทางเศรษฐกิจเพียงปัจจัยเดียวที่ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของประชากรในพื้นที่ ตามลำดับค่าทางสถิติ

ผลจากอิทธิพลของปัจจัยทางสังคมและเศรษฐกิจที่ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของประชากร บริเวณทุ่งรังสิต จังหวัดปทุมธานี

จากผลการศึกษาแสดงให้เห็นว่า พื้นที่ศึกษาทั้ง 2 พื้นที่ได้รับอิทธิพลจากปัจจัยทางสังคมและเศรษฐกิจที่แตกต่างกัน โดยชุมชนคลองหนึ่ง อิทธิพลของปัจจัยทางสังคมส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของประชากรมากกว่าปัจจัยทางเศรษฐกิจ ในขณะที่ชุมชนบึงขำอ้อ อิทธิพลของปัจจัยทางเศรษฐกิจเป็นเพียงปัจจัยเดียวที่ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของประชากรในพื้นที่ ทั้งนี้อิทธิพลของปัจจัยทางสังคมและเศรษฐกิจ ยังส่งผลทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของ

ประชากร หากพิจารณาการใช้ประโยชน์ที่ดินจะพบว่า แนวโน้มของการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของประชากรที่เพิ่มขึ้นสอดคล้องกับงานวิจัยของ ตูลิวีย์ สถาปนจารุ (2560) พบว่า การเปลี่ยนแปลงรูปแบบการใช้ประโยชน์ที่ดินบริเวณทุ่งรังสิต ในปี พ.ศ. 2539 จนถึง ปี พ.ศ. 2559 ชุมชนคลองหนึ่งมีการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินจากประเภทเกษตรกรรมเป็นประเภทชุมชนและสิ่งปลูกสร้าง พื้นที่ส่วนใหญ่มีการใช้ประโยชน์ที่ดินประเภทชุมชนและสิ่งปลูกสร้าง ร้อยละ 69 ส่วนในชุมชนบึงชำอ้อพบการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินเพียงเล็กน้อย เนื่องจากพื้นที่ดังกล่าวเป็นที่ดินบริเวณที่ได้ประกาศให้เป็นเขตปฏิรูปที่ดิน (สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม, 2549) ซึ่งเป็นที่ดินที่ใช้สำหรับประกอบกิจกรรมทางการเกษตรเท่านั้น จึงไม่สามารถเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินเป็นประเภทอื่นได้ พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นการใช้ประโยชน์ที่ดินประเภทเกษตรกรรม ร้อยละ 60

สรุป และอภิปรายผล

การศึกษาอิทธิพลของปัจจัยทางสังคมและเศรษฐกิจที่ส่งผลต่อพลวัตประชากร บริเวณทุ่งรังสิต จังหวัดปทุมธานีมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของประชากร เพื่อหาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยทางสังคมและเศรษฐกิจกับการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของประชากร และเพื่อทราบถึงอิทธิพลของปัจจัยทางสังคมและเศรษฐกิจที่ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของประชากร บริเวณทุ่งรังสิต จังหวัดปทุมธานี สามารถสรุปได้ดังนี้

การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของประชากรในพื้นที่ศึกษา พบว่า พื้นที่ศึกษาทั้งสองพื้นที่มีการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของประชากรที่แตกต่างกัน โดยในพื้นที่ชุมชนคลองหนึ่งมีการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของประชากรอย่างรวดเร็ว ในขณะที่พื้นที่ชุมชนบึงชำอ้อมมีการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของประชากรอย่างช้าๆ ทั้งนี้ อัตราการเติบโตของประชากรต่อปี ซึ่งเป็นการวัดระดับการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของประชากรในพื้นที่ศึกษาอันเนื่องมาจากการเกิด การตาย การย้ายถิ่นเข้าและการย้ายถิ่นออกในรอบปี พบว่า ชุมชนคลองหนึ่ง ในช่วงปี 2539-

2549 อัตราการเติบโตมีแนวโน้มเพิ่มขึ้น และในช่วงปี 2549-2559 อัตราการเติบโตกลับมีแนวโน้มลดลงอย่างรวดเร็ว เนื่องจากมีการย้ายถิ่นออกของประชากรจำนวนมาก ส่วนในชุมชนบึงชำอ้อ อัตราการเติบโตของประชากรต่อปีมีแนวโน้มลดลงเพียงเล็กน้อยในทุกช่วงปี

ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยทางสังคมและเศรษฐกิจกับการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของประชากร พบว่า ชุมชนคลองหนึ่ง ปัจจัยทางสังคมและเศรษฐกิจมีความสัมพันธ์กับการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของประชากร อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 และ 0.05 โดยอิทธิพลของปัจจัยทางสังคมส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของประชากรมากกว่าปัจจัยทางเศรษฐกิจ ในขณะที่ชุมชนบึงชำอ้อ ปัจจัยทางเศรษฐกิจมีความสัมพันธ์กับการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของประชากร แต่ปัจจัยทางสังคมไม่มีความสัมพันธ์กับการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของประชากร กล่าวคือ อิทธิพลของปัจจัยทางเศรษฐกิจเพียงปัจจัยเดียวที่ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของประชากรในพื้นที่

อภิปรายผล ผลจากการศึกษาแสดงให้เห็นว่า การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของประชากรที่แตกต่างกันย่อมได้รับอิทธิพลจากปัจจัยทางสังคมและเศรษฐกิจที่แตกต่างกัน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของเทียนฉาย กิระนันท์ (2528) ที่กล่าวว่า การเปลี่ยนแปลงทางประชากรในแต่ละพื้นที่ย่อมได้รับอิทธิพลจากปัจจัยที่แตกต่างกันตามสภาพพื้นที่และลักษณะของพื้นที่นั้นๆ และในพื้นที่ที่มีการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรอย่างรวดเร็วจะได้รับอิทธิพลจากปัจจัยทั้งสองปัจจัย โดยได้รับอิทธิพลของปัจจัยทางสังคมมากกว่าปัจจัยทางเศรษฐกิจ ในขณะที่พื้นที่ที่มีการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของประชากรอย่างช้าๆจะได้รับอิทธิพลของปัจจัยทางเศรษฐกิจเท่านั้น

ข้อเสนอแนะ

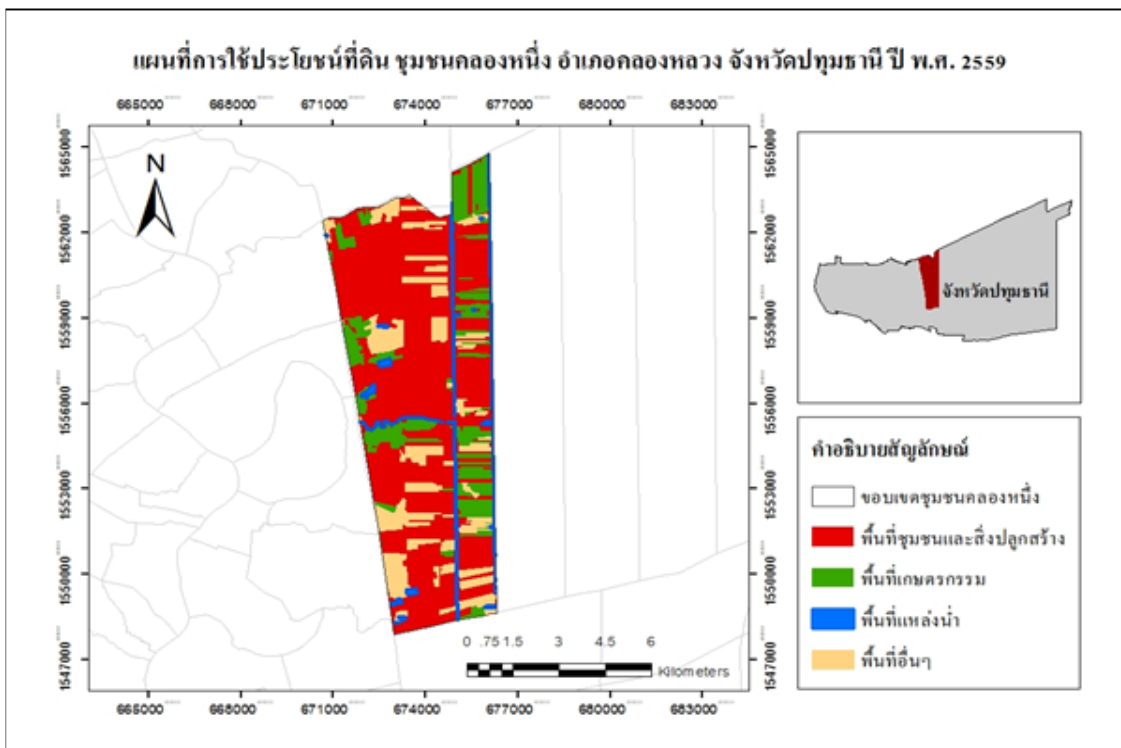
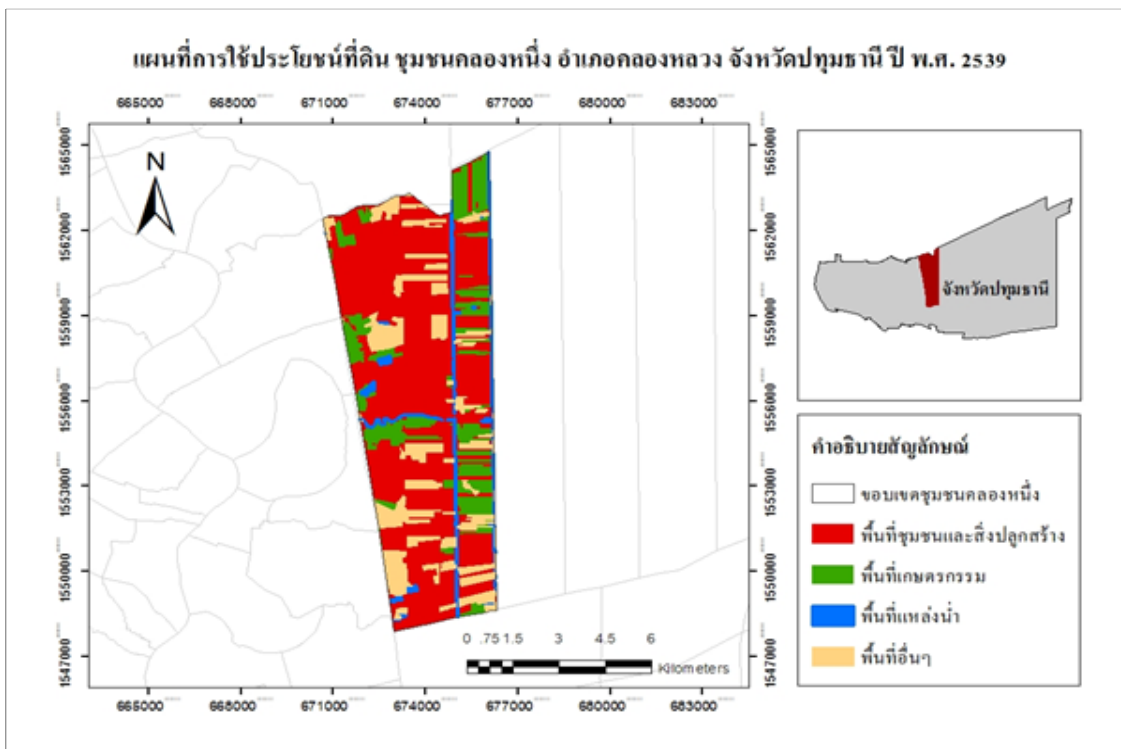
ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

เพื่อใช้เป็นแนวทางในการกำหนดนโยบายและวางแผนการจัดการเกี่ยวกับโครงสร้างของประชากรในพื้นที่ โดยใช้ในการวางแผนการรองรับการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรและการกำหนดทิศทางการขยายตัว

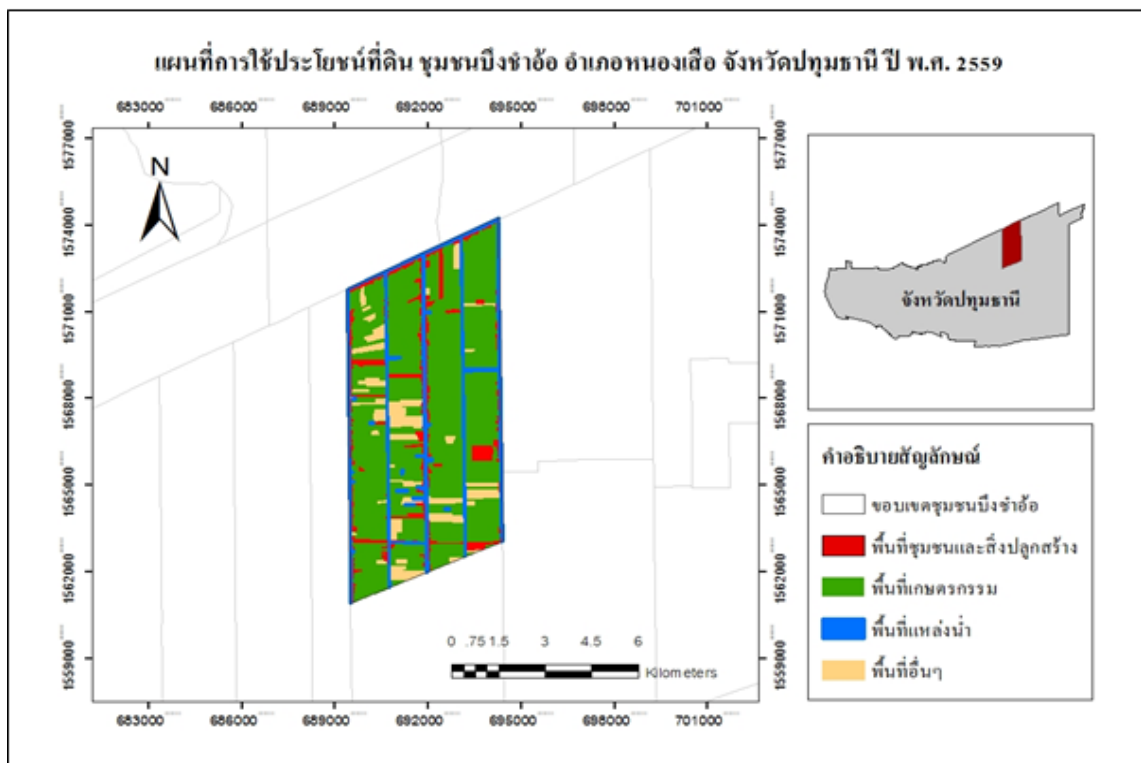
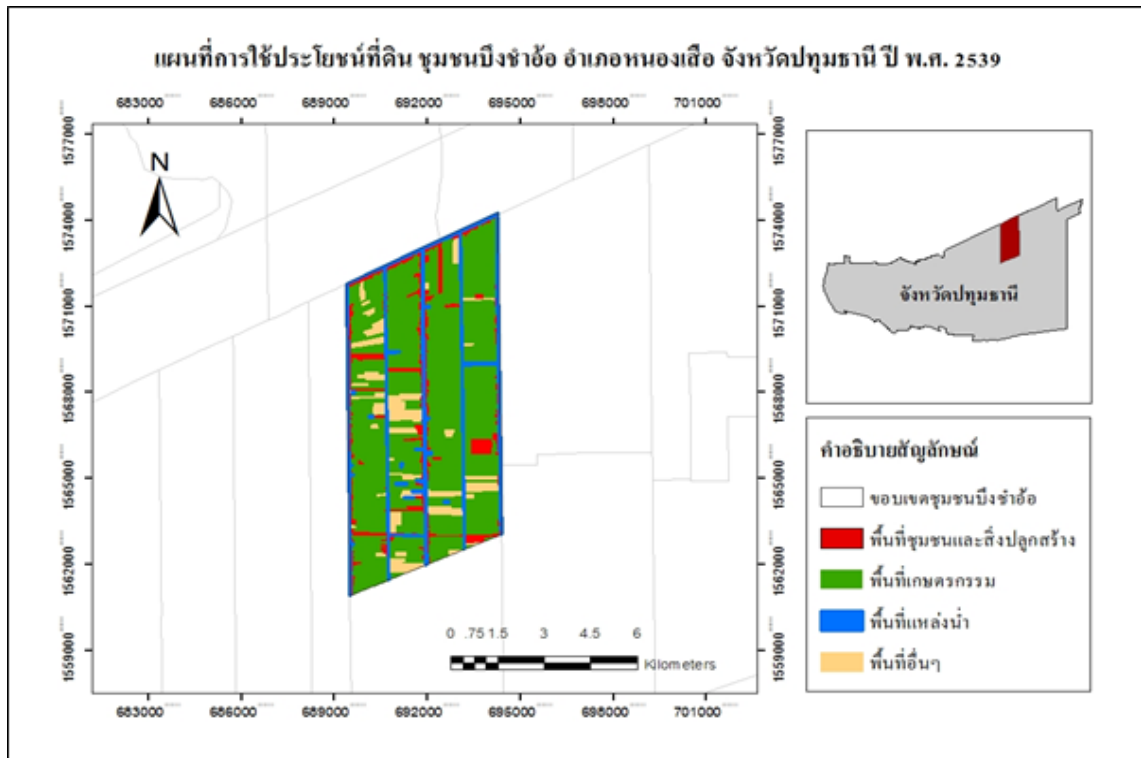

ของเมืองให้สอดคล้องกับลักษณะทางภูมิศาสตร์และ
ความสามารถในการใช้ประโยชน์ของพื้นที่ เพื่อให้มีการใช้
ประโยชน์ที่ดินอย่างเหมาะสมและมีการกระจายเชิงพื้นที่
ของประชากรอย่างสมดุล
ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

การศึกษาครั้งนี้มุ่งศึกษาเฉพาะความสัมพันธ์
ระหว่างปัจจัยทางสังคมและเศรษฐกิจกับการ
เปลี่ยนแปลงโครงสร้างของประชากรเท่านั้น ในการศึกษา
ครั้งต่อไปควรมีการศึกษาปัจจัยทางสิ่งแวดล้อมควบคู่ไป
ด้วย เพื่อให้การศึกษาการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของ
ประชากรมีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น

ภาพ 3 การเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดิน ชุมชนคลองหนึ่ง อำเภอลองหลวง ปี พ.ศ. 2539 และ 2559

ภาพ 4 การเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดิน ชุมชนบึงชำอ้อ อำเภอนองเสือ ปี พ.ศ. 2539 และ 2559

เอกสารอ้างอิง

- ตุลวิทย์ สถาปนจารุ. (2560). การประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม สุขภาพและสังคมจากการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการใช้ที่ดินต่อพื้นที่เกษตรและชุมชนเกษตรกร บริเวณทุ่งรังสิต (รายงานผลการวิจัย). กรุงเทพมหานคร: สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาแห่งมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- เทียนฉาย กิระนันท์. (2528). ประชากรศาสตร์ศาสตร์: หลักการและการวัดสำหรับนักเศรษฐศาสตร์. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- เปี่ยมสุข สนิท. (2552). ความเชื่อมโยงระหว่างชนบทและเมืองด้านอุตสาหกรรมในพื้นที่ขยายตัวของมหานครกรุงเทพฯ: กรณีศึกษาจังหวัดปทุมธานี. วารสารวิจัยและสาระสถาปัตยกรรม/การผังเมือง, 6(2), 71-87.
- ปราโมทย์ ประสาทกุล. (2543). ประชากรศาสตร์: สาระตักศึกษาเรื่องประชากรมนุษย์. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.
- เพ็ญพร ธีระสวัสดิ์. (2540). ประชากรศาสตร์: สาระสำคัญโดยสังเขป. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วสวัสดิ์ สุตินุญญาณี. (2558). จากชนบทสู่เมือง: ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อและผลกระทบจากการย้ายถิ่น. วารสารเกษมบัณฑิต, 16(1), 102-112.
- สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล. (2558). ศัพทานุกรมการวิจัยทางประชากรและสังคมฉบับปี 2558. พิมพ์ครั้งที่ 2. นครปฐม: สำนักพิมพ์ประชากรและสังคม สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล.
- สันทัด เสริมศรี. (2541). ประชากรศาสตร์ทางสังคม. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์สามเจริญพานิช(กรุงเทพ) จำกัด.
- สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม. (2549). ผืนดินพระราชทานในเขตปฏิรูปที่ดิน. [ม.ป.ท].

Translated Thai Reference

- Agricultural land reform office. (2007). Royal donated land in the Agricultural land reform. [n.p.]. (in thai).
- Department of provincial administration. (2017). Population and housing statistics, Retrieved July 20, 2017, from <http://stat.bora.dopa.go.th/stat/statnew/statTDD/> (in thai).
- Institute for Population and Social Research Mahidol University. (2015). Glossary of Terms in Population and Social Research 2015. (2nd ed.). Nakhon Pathom: Institute for Population and Social Research, Mahidol University. (in thai).
- Sanit Peamsook. (2009). Rural-Urban Linkages Pertaining to Manufacturing in Bangkok Mega-Urban Region: A Case Study of Pathum Thani Province. Journal of Architectural/Planning Research and Studies. , 6(2), 71-87. (in thai).
- Therasawat Penporn. (2540). Demography: Essence. (2nded.). Bangkok: Chulalongkorn University Press. (in thai).
- Prasartkul Pramote. (2000). Population dynamics. Bangkok: Amarin Printing & Publishing Co., Ltd. (in thai).
- Sermisri Santhat. (1998). Social demography. (2nded.). Bangkok: Samcharoen Panich Co., Ltd. (in thai).
- Thienchai Kiranan.(1985). Demography: Theory and Measurement for Economists. Bangkok: Chulalongkorn University Press. (in thai).
- Satapanajaru Tunlawit. (2017). Environmental Health and Social Assessments from Land Use Pattern Changes on Agricultural Area and Community at Rangsit Basin (Research Report). Bangkok: Kaset-sart Research and Development Institute. (in thai).